

Թիւնը ամէն մէկ վերքին վրայ զատ զատ ընել :

Պիծակը և իշամեղուն իրենց խայ-
թոցը մտին մէջ չեն Թողուր . անոր
համար մէկ պիծակ մը կրնայ այլևայլ
տեղ խածնել . բայց նոյնպէս ընելու
է դեղը , Թէպէտ և շատ օգուտ մը
չըլլար . ու ժամէ մը ետքը պէտք է
քիչ մը պատրոյկ (Թիֆթիկ) աղջուրի
մէջ հինգ վայրկեանը մէյմը Թաթ-
խել ու խայթուածին վրայ դնել : (Ը) Կէ
որ երկար քչէ ցաւը , ու խայթուած
տեղերը սաստիկ ուռին , պէտք է
խիւս (լափա) շինել հացի միջուկով
ու կաթով , կամ եփած հազարով
(մարուլով) , կամ մածունով , ու վրան
դնել որ տաքութիւնը և ցաւը կառ-
նեն ու կըզովացնեն :

(Ը) Կէ որ մէկը անանկ տեղ մը գլտ-
նուի՝ որ չկարենայ մէկէն աս դար-
մաններս ընել , կրնայ որ և իցէ հա-
մեմներու կամ անուշահոտ բոյսերու
ջրովը շփել խայթուած տեղերը ,
ինչպէս են ծոթրին , կաքաւախոտ
(քէքլիք օթու) , անանուխ (նանէ) , բա-
լասան , լաւանտայ , ռոզմարին (պի-
պերինէ) , և այլն : (Ը) Կէ որ աս բոյսերը
չոր ըլլան , պէտք է քիչ մը Թըջել ու
անանկ շփել վերքը :

Բայց Թէ որ խայթուածները շատ
ըլլան ու տղոց մարմնոյն վրայ , որ
կազմուածքնին տկար ու փափուկ ըլ-
լալով՝ շատ կընեղին , պէտք չէ անհոգ
կենալ բժիշկ կանչելու , չէ նէ կրնայ
ետքը գէշի երթալ :

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Ղենովացի :

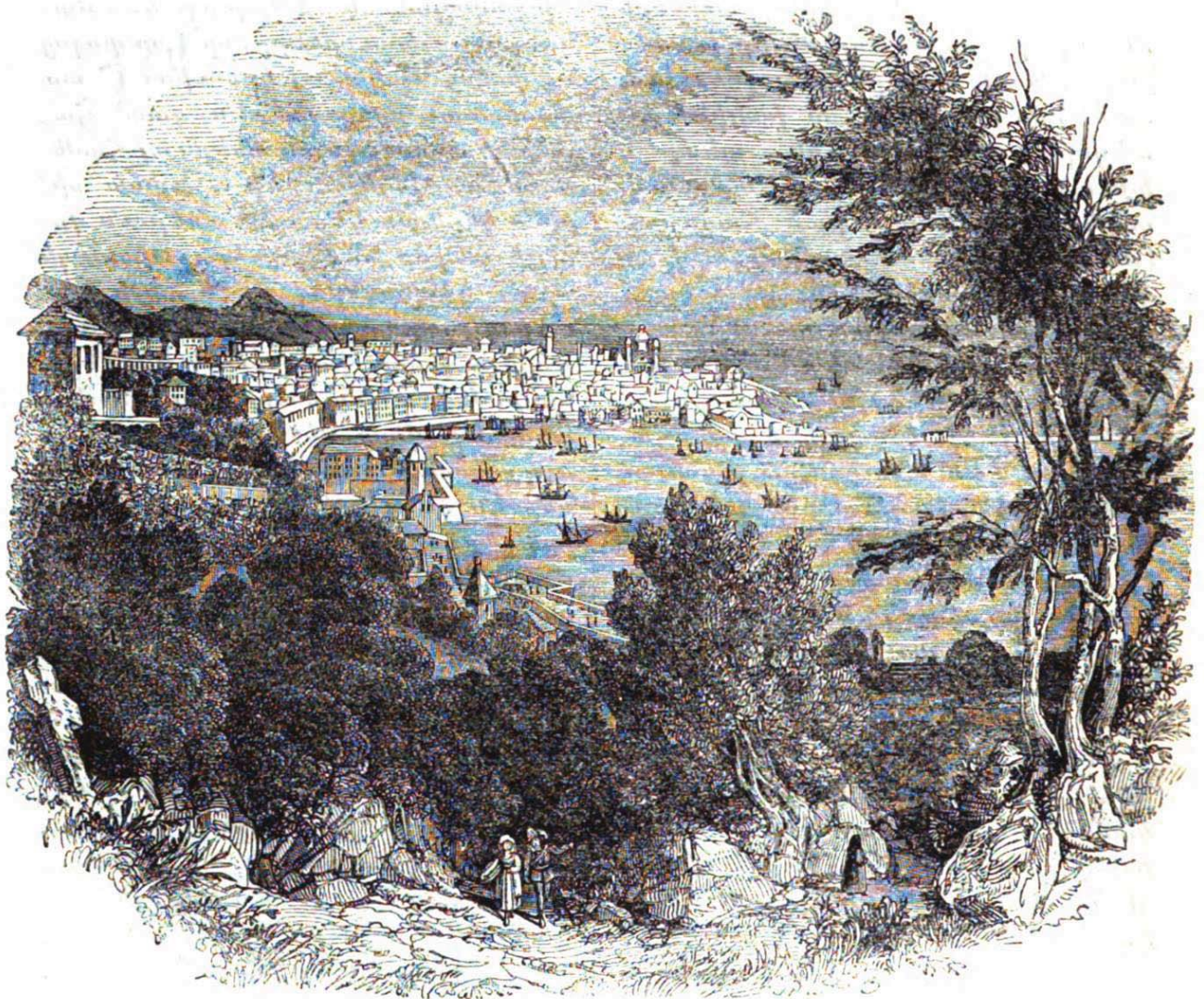
(Ը) Կէ եւրոպացի ազգ մը չկայ որ
Վրիստոսի 1200 Թուականէն ետե
այնչափ մեծ անուն ունեցած ըլլայ
արեւելք՝ իր խելքին , ուժին , վաճա-
ռականութեանը ու ամուր շինուածք-
ներուն համար , ինչպէս Ղենովացիք ,
որ տաճկերէն ճիւղիկը կըսուին : Նոս

դրածնիս իրենց մայրաքաղաքին՝ այս-
ինքն Ղենովային պատկերն է : Բրի-
կայ աշխարհիս հին ու երեւելի քա-
ղաքներէն մէկն է , ու հիմա 80,000
բնակիչ ունի : Վերքը ծովեզերեայ
ու շատ գեղեցիկ ըլլալուն համար՝ Խ-
տալացիք Կոյաֆա (սոփէֆա) ածա-
կանը տուեր են անոր : Փողոցները բո-
լոր քարայատակ ու մաքուր են , մա-
նաւանդ գլխաւորները , որ Խոր փողոց
ու փողոց Պալպեայ կըսուին : Շատ
փառաւոր պալատներէն զատ՝ հա-
սարակ ժողովրդեան տներն ալ համե-
մատ ու վայելուչ են : Խիստ սի-
րուն կերեւան հեռուէն տներուն վը-
րայի բարձր ձեմեղիքները . վասն զի
շատը ծաղկոյններով ու նարնջի ծա-
ռերով զարդարուած են : Սեծա-
գործ ու խիստ հարուստ են եկեղեցի-
ները , մանաւանդ սուրբ Աւրենտիոս
անունով մայր եկեղեցին՝ գոթացի
ճարտարապետութեամբ շինած , և
ներսէն ու դրսէն գոյնզգոյն քարե-
րով զարդարուած : Իշատակելու ար-
ժանի են նաև հիւանդանոցներն ու
աղքատանոցները , որոնցմէ մէկը մե-
ծաշէն ու գեղեցիկ է , ու մէջը 1500
աղքատ կայ ամէն հասակէ՝ որ զանա-
զան արուեստներու հետ կըլլան իրենց
հացը գտնելու համար : Շատ անուա-
նի է մեծ քարաշէն կամուրջը որ եր-
կու լեռները կըմիացնէ իրարու .
դարձեալ զինարանը և ուրիշ հասա-
րակաց շէնքերը : Շատ երեւելի դոր-
ծարաններ ալ ունի Ղենովան՝ կեր-
պասի , դիպակի , ու խիստ ծաղկած է
անտեղի ոսկեգործութեան ու ծա-
ղիկ շինելու արհեստը :

Ղենովացիք իրենց հնութեամբը
խիստ երեւելի են : Վրիստոսէ շատ
տարի առաջ կարքեդոնացիք վաճա-
ռականութե մէջ ասոնց Թշնամի ըլ-
լալով՝ այրեցին Ղենովա քաղաքը ի-
րենց հնութեան յիշատակարաննե-
րուն հետ մէկտեղ . բայց Ղենովացիք
հռոմայեցւոց պաշտպանութեան տա-
կը մտնելով՝ նորէն շինեցին քաղաք-
նին : Աւթերորդ դարուն Ղենովացիք

գաղղիացւոց տակն ընկան երկու հա-
րիւր տարիի չափ . իսկ իններորդ դա-
րուն վերջերը գլուխ քաշելով հասա-
րակապետութիւն մը եղան ու հիւ-
պատոսներ դրին իրենց : Եւ անուանի
հասարակապետութեան երկիրը (որ
հիմա 600,000 բնակիչ ունի , ու Ղե-

նովայի դքսութիւն կըսուի) Սաւոյ-
այի , Փիէմոնթէի , Լոմպարտիայի ու
Ռոսքանայի մէջտեղը , կիսնայ : Ղե-
նովացիք իրենց հասարակապետու-
թեան ատենը քանի գնացին մեծցան
ուժովցան ու շատ տեղերու տիրե-
ցին : Սիջերկրական ծովուն գրեթէ

Ղենովա :

բոլոր կղզիները աւին , ու երկար ա-
տեն Սարտենիա կղզին համար սաւ-
տիկ պատերազմներ ըրին բիզացոց
հետ : Եւաւերնին վարձքով խաչակրաց
տուին , ու իրենք աւանոնց հետ պա-
տերազմներու մէջ մտնալով արեւելք
ղանազան տեղերու տիրեցին : Եւ
միջոցիս , այսինքն 1288ին , մեր բարե-
յիշատակ քաջ թագաւորը Լեւոն Գ ,

մասնաւոր ազատութիւններ տուած
է գրով ան ճենովացի վաճառական-
ներուն որ Լիւիկիայի նաւահանգիստ-
ները կուգային : Եւ պարգեւագրին
հայերէն բնագիրը ինչուան հիմա պա-
հուած է Ռուրինի թագաւորական
գրքատունը , ու այսպէս կըսկըսի .
“Յանուն Հօր , և այլն : Եւս մեր թա-
գաւորական բարձր հրամանք է , և

„ Հաստատութե սիգեղ (կնիք),¹ և ու
 „ նի ճշմարիտ ծառայի Մատուծոյ և
 „ նորին շնորհաւք և ողորմութեամբ
 „ Թագաւորի ամենայն Հայոց, զոր
 „ պարգևեցաք աստուածահաստատ
 „ գումնին (այսինքն Խոսեանէ, հա-
 „ սարակութե) ճնուվիզացն, ի խըն
 „ դրոյ պատուելի և իմաստուն իշխաւ
 „ նին, մեծապատուեալ վիգայրին
 „ (Վեպրիս, փոխանորդ) ճնուվիզացն
 „ գումնին՝ ծովու այս դեհիս, և մեր
 „ Թագաւորութե կատարել և հա-
 „ լատարիմ սիրելոյն, սիր Պէնէթ
 „ Օպքարէին՝ և այլն :

Մայս օրէ օր տարածուելով ձե-
 նովացիք՝ ձեռք ձգեցին նաև Սև ծո-
 վունվրայեղած նաւահանգիստներէն
 շատը . հասան ինչուան խորիմ, Վէֆէ
 քաղաքը և ուրիշ տեղուանքը ամբը-
 ցուցին ու զարդարեցին . առին նաև
 Պէյօղլուն ու՝ ալաթիան, ուր երեւե-
 լի է իրենցմէ մնացած Վալաթա գու-
 լէսի ըսուած աշտարակը . նոյնպէս ու-
 րիշ իրենց շինած երեւելի շէնքերը ին-
 չուան հիմա կեցած են, ու արեւելոց
 մեծ համարմունքը կրպակէն աս ազ-
 գին վրայ : Սիայն Թէ քիչ մը տաք-
 գլուխ ազգ ըլլալով, որչափ դրսէն քա-
 ջութք անուննին կրմեծցրնէին, նոյն
 չափ ներսէն հայրենեաց մէջ իրարու
 միս կուտէին իշխանութեան համար .
 ինչպէս էին հին ատենը հռոմայե-
 ցիք որ դրսի Թշնամեաց դէմ մէկ սիրտ
 մէկ հոգի ըլլալով՝ պարապ միջոց գրտ-
 նելուն պէս խռովութեամբ տակնու-
 վրայ կրլային : Աւստի շարունակ կա-
 ռավարութիւննին փոփոխելով երկար
 ատեն իրար քշել, Թալլել, սպաննել,
 տակնուվրայ ըլլալէն վերջը, հասա-
 րակ ժողովուրդը զօրացաւ ազնուա-
 կանաց դէմ, ու տերութիւնը դըր-
 սութիւն փոխուեցաւ, վենետիկցոց
 պէս Գոթ կամ դուքս անունով մէկը

1 Աս պարգևագրին օրինակը աղբատէր և ու-
 սումնասէր ազնիւ պարոն Աստուածատուր փա-
 փագեանը Թուրքիէն առնելով տպել տուաւ հոս
 Վենետիկ 1830ին՝ սակաւաթիւ :

հասարակապետութեան գլուխ դնե-
 լով . ան ատեն քիչ մը հանգիստ ե-
 ղաւ հասարակապետութիւնն ու շատ
 զօրացաւ վենետիկցոց վրայ, որոնց
 հետ սաստիկ Թշնամի էին միշտ, ինչ
 պէս հին ատենը հռոմայեցիք ու
 կարբեդոնացիք : Սայց վենետիկցոց
 յաղթելէն ետքն ալ իրենք ներքին
 խռովութենէ չդադրեցան, այլ ա-
 զատութիւննին մատնեցին գաղղիա-
 ցոց ձեռքը, ու դարձեալ միշտ ազա-
 տութեան հոգւով անհանգիստ՝ եր-
 բեմն կը հնազանդէին գաղղիացոց,
 երբեմն գլուխ կը քաշէին . ինչուան
 Միդրէաս Տորիա ձենովացի քաջ զօ-
 րավարը ազատեց իր հասարակապե-
 տութիւնը գաղղիացոց ձեռքէն, ու նոր
 կարգեր՝ օրէնքներ դնելով վերցուց
 ներքին խռովութե պատճառները,
 և ըսուեցաւ Հայր հայրենեաց : Մե-
 կէ վերջը ձենովացիք շատ անգամ
 քաջութեամբ դէմ դրին Սափոյայի
 դքսին . բայց Սուղուիկոս ԺԴին զօ-
 րութեանը չի կրնալով դէմ դնել, նեղը
 ընկան խոնարհեցան ու իրենց դուքսը
 խրկեցին որ զիրենք արդարացրնէ :
 Սուղուիկոս ԺԶին ատենը ձենովա-
 ցիք երկայն պատերազմներէ վերջը
 չի կրնալով նուաճել Վորսիքայի բնա-
 կիւնները որ ապստամբեր էին, գաղ-
 ղիացոց տուին ան կղզին : Իսկ ետ-
 քը երբոր հանդարտութեամբ սկսան
 վաճառականութեան ետեւէ ըլլալ,
 ու Վաղղիայի խռովութեան ատենը
 գաշնադրութիւն ընելով գաղղիա-
 ցոց հետ՝ կարծէին Թէ Սլոուպայի շը-
 փութութե ատենը իրենք իրենց վա-
 ճառականութեամբ հանգիստ պի-
 տի մնան, բոլորովին ազատութիւն-
 նին ալ կորսընցուցին . վասն զի գաղ-
 ղիացիք ծանր տուրքերով զիրենք աղ-
 քատընէլէն վերջը, բոլորովին նուա-
 ճեցին զանոնք : Եւ փոխին Վոնափառ-
 Թէին իյնալէն ետքը, ձենովան Սար-
 տենիայի Թագաւորին ձեռքը ընկաւ՝
 Սենայի Թագաւորաց ժողովոյն որո-
 շէնովը, ու վերցուեցաւ աս անուա-
 նի հասարակապետութիւնը :

Ղենովա քաղաքէն քիչ մը հե-
ռու Սալթետո կամ Սոնթէ սանս
ըսուած գեղը երևելի էր ատենով
Հայոց վանքը ու եկեղեցին . վասն զի
1300ին ատենը երբոր Սէլիք Նշրաֆ
եգիպտացւոց սուլդանը տախնովը-
րայ կընէր Սիլիկիան, Սեալ լեռնէն
ցրուած կրօնաւորներէն երկուքը Ղե-
նովա կանցնին, ու իրենց բարի վար-
քովը ամէնուն սիրելի ու պատկառելի
կըլլան . ետքը Ղենովացի բարեպաշտ
վաճառականի մը ծախքովը Սոնթէ
սանս գեղը վանք մը կը շինեն, իրենց
եկեղեցւոյն անունն ալ սուրբ Ռար-
թուղիմէոս կը դնեն : Վամաց կամաց
Ղենովացիներէն շատ բարեպաշտ ան-
ձինք կերթան կրօնաւոր կըլլան հոն,
ու քիչ ատենէն այնչափ կը մեծնայ ան
միաբանութիւնն որ Ստաւրոյի զանա-
զան քաղաքներուն մէջ ալ կը սկսին
վանքեր ունենալ . ու անուննին միշտ
Հայ ըսուեր է, թէպէտ և ազգաւ ի-
տալացի էին : Ռայց իրեք հարիւր
տարիէն ետքը աս կրօնաւորները քիչ-
նալով, եօթնւտասներորդ դարուն
մէջ իրենց կրօնն ալ վերցուեր է :

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԱՌԱԾՆԵՐ

ՐԻԷՆ բանէ խելք սորվողը՝ ամէ-
նէն իմաստուն կըլլայ :

Ուրիշին վարքը մեր հայրն պիտի
ըլլայ . անոր աղէկութենէն մեր պակ-
սութիւնը պիտի շտկենք, գէշու-
թենէն պիտի զգուշանանք : Ո՛ր և
իցէ պակասութիւն աւելի լաւ կը-
տեսնենք ուրիշի վրայ՝ քան թէ մեր
վրայ :

Ըստ բան կայ որ ինչուան չսորվիս՝
չես կրնար ընել . շատ բան ալ կայ որ
ինչուան չընես՝ չես սորվիր :

Թաղէս փիլիսոփային հարցուցին,

թէ որ բանն է որ աշխրըքիս վրայ ա-
մէն մարդ ունի . պատասխան տուաւ
թէ՝ «Յոյսն է . վասն զի ասիկայ նաև
անոնք ունին որ ամենեւին բան մը
չունին » :

Ի աւ է իմաստունէն յանդիմանու-
թիւն լսել, քան թէ յիմարէն գո-
վասանք :

Սրատեն ալ խրատուին ալ ճշմա-
րիտ բարեկամութեան նշան է . միայն
թէ խրատողը համարձակ պիտի ըլ-
լայ, խրատուողն ալ յօժարամիտ :

Վեղացիին մէկը գետէն անցնիլ
ուզելով՝ կըսպասէր որ բոլոր գետը
անցնի երթայ ցամքի՝ որ կարենայ
ինքը հանգիստ անցնիլ . նոյնպէս կը-
նէ՝ ով որ մէկ գործ մը չըսկսիր ին-
չուան որ բոլոր դժուարութիւնները
չվերնան :

Սկսիլը՝ գործքին կէսն է :

Ռայէ որ իմաստուն ըլլաս, բայց
տգէտ երևնալ սորվիս . շատ փոր-
ձանքներու մէջ կիչնաս՝ թէ որ ի-
մաստուն երևնալ ուզես, ու իրօք
տգէտ ըլլաս :

Իմաստունին մէկը կըսէ եղեր թէ
« Բոլոր աշխարհքս մեծ ու զուար-
» ճալի գիրք մըն է խելք ունեցողին
» համար . իսկ անխելքը կարդալ չը-
» գիտցող մարդու կընմանի . գրքին
» աղուորութիւնը ի՞նչ օգուտ ունի
» անոր » :

Սէկը որչափ ալ գիտուն կարծուի՝
տգէտ է, երբոր ուրիշները բոլորովին
տգիտի տեղ կը դնէ : Ետենով այս-
պիսի գիտուն մը կըսէ դիմացինին .

« Դուն որ ամենեւին տգէտ ես՝ ի՞նչ
» կը վճարէիր թէ որ իմ գիտցած
» ներս սորվէիր » : Պատասխան կու-
տայ ան տգէտ կարծուած խելացին .

« Գիտնաս, պարոն, որ երակներուս
» մէջի արեանը կէսը կը վճարէի՝ հը-
» րամանքիդ չգիտցած բաները բոլոր
» գիտնալու համար » :